

Jadranka Đorđević Crnobrnja

*Etnografski institut SANU
jadranka.djordjevic@ei.sanu*

Aleksandar Krel

*Etnografski institut SANU
sasakrel@gmail.com*

**„Internacionalizacija” ličnih imena:
Goranci u Beogradu i Nemci u Vojvodini***

Apstrakt: U tekstu se razmatra društvena praksa izbora i upotrebe ličnih imena koja je prisutna kod Goranaca u Beogradu i Nemaca u Vojvodini krajem 20. i početkom 21. veka. Lično ime uz prezime predstavlja primarni identifikacioni kod. Ono uz to neretko figurira i kao simbol etničkog i/ili religijskog identiteta. U pitanju je upotreba antroponimije u konstrukciji etničkog i religijskog identiteta pojedinca. Nije isključeno da veza između ličnog imena i etničke i religijske pripadnosti postoji, ali nikako ne bi smela da se podrazumeva i koristi kao osnovno sredstvo identifikacije. U praksi se to ipak dešava. Pojedinaac zbog takve vrste identifikacije može da doživi različite vrste neprijatnosti. Imajući navedeno u vidu, u tekstu razmatramo uticaj spoljnih (makro) faktora na izbor i upotrebu ličnog imena kod Goranaca u Beogradu i Nemaca u Vojvodini sa namerom da utvrdimo i obrazložimo razloge za pojavu „internacionalizacije” ličnih imena u okviru pomenutih zajednica.

Ključne reči: lično ime, „internacionalizacija” imena, etnički i religijski identitet, Goranci, Nemci.

Uvod

Društvena praksa izbora i upotrebe nacionalno i religijski netransparentnih, tzv. internacionalnih, ili neutralnih imena ne predstavlja osobenost određene etničke ili religijske zajednice, premda može da se posmatra u etničkom i religijskom kontekstu ukoliko se pretpostavi veza između ličnog imena pojedinca

* Tekst je rezultat rada Jadranke Đorđević Crnobrnja i Aleksandra Krela na projektu *Multietnicitet, multikulturalnost, migracije – savremeni procesi* (br. 177027), koji u celosti finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

i njegove etničke i religijske pripadnosti. Tako se ono koristi u javnom i privatnom diskursu kao simbol etničkog i religijskog identiteta. Izbor i upotreba ličnog imena sagledani u tom kontekstu više nisu samo pitanje ličnog izbora, već postaju značajni za zajednicu (etničku ili religijsku) kao takvu pri čemu se ne podrazumeva i nije neophodno da se pojedinac identifikuje sa zajednicom kojoj pripada po osnovu svog i porekla svojih roditelja.¹ To ipak ne predstavlja prepreku za „druge”² da ime koriste za određivanje našeg etničkog i religijskog identiteta. U tom pogledu neminovno se suočavamo sa pitanjem uloge i značaja koje lično ime ima u konstrukciji etničkog i religijskog identiteta kako pojedinca tako i zajednice. Pomenuto pitanje razmatra se u tekstu na osnovu empirijskih istraživanja koja su autori sprovedeli među Gorancima u Beogradu i među pripadnicima nemačke nacionalne manjine u Vojvodini. Na osnovu prikupljene empirijske građe konstatovali smo da pripadnici obe manjinske zajednice, bez obzira na evidentne istorijske, kulturne i demografske razlike među njima i uprkos različitom pravnom statusu koji one zauzimaju u Republici Srbiji,³ izborom i upotrebom ličnih imena u etnički heterogenim sredinama u kojima žive šalju jasnu poruku o svojoj pripadnosti datoj zajednici. Drugim rečima, lična imena figuriraju kao važan simbol etničkog i religijskog identiteta. To je između ostalog iniciralo ideju o sagledavanju rezultata u okviru istog konteksta.

Terensko istraživanje goranske zajednice u Beogradu je sprovedeno u nekoliko navrata tokom 2012, 2013. i 2014. godine i podrazumevalo je obavljanje razgovora (intervju) sa sagovornicima koji pripadaju prvoj i drugoj generaciji doseljenika. Period istraživanja u hronološkom smislu obuhvata drugu polovinu 20. i prvu deceniju 21. veka.

Prikupljanje empirijske građe, koja se u konkretnom slučaju odnosi na antroponimiju Nemaca u Vojvodini, izvršeno je u sklopu istraživanja etničkog identiteta pripadnika ove nacionalne manjine. Terensko istraživanje je obavljeno među rukovodiocima, aktivistima i članovima četiri nevladina lokalna udruženja koja okupljaju pripadnike nemačke nacionalne manjine,⁴ u nekoliko navrata u periodu od 2004. do 2008. godine.

¹ U pitanju su razlike koje postoje između identiteta koji nam neko drugi pripisuje na osnovu našeg imena ili prezimena i samoidentifikacije.

² Pomenuti izraz koristimo kako za „druge” u okviru zajednice kojoj pojedinac pripada tako i za „druge / druge”, odnosno one koji pripadaju nekoj drugoj etničkoj, nacionalnoj i religijskoj zajednici.

³ Goranci nemaju status priznate manjine, a za razliku od njih Nemci u Vojvodini imaju status nacionalne manjine od 2006. godine. Pomenutu razliku ne smatramo primarnom, ali je ipak dovodimo u vezu sa razlikama koje smo zabeležili po pitanju društvene prakse izbora i upotrebe ličnog imena o čemu detaljnije govorimo u nastavku teksta.

⁴ Istraživanje je obavljeno u sledećim udruženjima: *Nemački narodni savez* (Deutscher Volksverband) iz Subotice, *Adam Berenc* iz Apatina, *Humanitarnom udruženju*

Nomen est omen: ime i znak

U ovom radu razmatramo društvenu praksu antroponimije, odnosno izbor i upotrebu ličnih imena ljudi u kontekstu njihove pripadnosti određenoj etničkoj i religijskoj zajednici, preciznije analizira se veza između ličnog imena pojedinca i njegovog etničkog i religijskog identiteta. U našim istraživanjima pojam etnički identitet posmatramo kao kategoriju koja se formira kroz odnos „sopstvene” i „drugih” grupa.⁵ Etničku grupu doživljavamo kao grupu koja svoju etničnost ne tvori *a priori*, već je stvara „kroz odnos sa drugim zajednicama, kroz proces identifikacije njenih pripadnika i manifestovanje njihovog identiteta u društvenoj praksi” (Nedeljković 2007, 28).

Baveći se društvenom istorijom socijalističke i postsocijalističke svakodnevice u Jugoslaviji i Srbiji, istoričar Predrag J. Marković je na osnovu obimnog empirijskog materijala i dostupnih izvora o antroponimiji ustanovio da se izbor ličnih imena često vrši u skladu sa etničkom pripadnošću roditelja. Na osnovu ovakve odluke roditelja dete stiče svoj prvi identitetski imenitelj koji ga prati u životu i koji je u izvesnim slučajevima jasan pokazatelj etničke pripadnosti njegovog nosioca (Marković 2012, 84–110). Opisana intencija roditelja prilikom izbora ličnog imena svom potomstvu niti je novijeg datuma, niti je karakteristična za određen istorijski period, geografski prostor ili neku etničku grupu, a na prostoru bivše SFRJ može se pratiti od početka procesa formiranja modernih nacija u poslednja dva veka (Marković 2012, 6).

„Internacionalizacija” za razliku od navedenog predstavlja praksu izbora i upotrebe nacionalno i religijski netransparentnih, tzv. internacionalnih ili neutralnih imena. Takva društvena praksa takođe ne predstavlja osobenost određene etničke ili religijske zajednice, a na prostoru Srbije nije bila prisutna uvek u podjednako meri (v. Marković 2012, 95–109). Uvođenje i upotrebu internacionalnih imena dovodimo u vezu pre svega sa promenama u okviru sociokulturne i političke sfere, kao i sa razvojnim procesima poput sekularizacije i migracija

Nemaca „Gerhard” iz Sombora i Nemačkom udruženju za dobrosusedske odnose „Karlowitz” iz Sremskih Karlovaca.

⁵ U ovom radu etnički identitet posmatramo kao pojam koji se ne odnosi na objektivno stanje nego na subjektivni simbolički proces razgraničavanja dveju različitih etničkih grupa, *nas* i *drugih*, odnosno na način koji se obično karakteriše kao *bartovski* (prema norveškom antropologu Frederiku Bartu). Pristup podrazumeva da etnički identitet zavisi od istorijskih prilika i društvenog konteksta, karakterističnih za trenutak u kome se posmatra. Etnički identitet posmatramo kao simboličku organizaciju društvenih odnosa, ili simboličku vrstu veze među članovima etničke grupe, koja se u skladu sa potrebama te grupe može mobilisati i/ili demobilisati i koji je zbog toga podložan promenama i redefinisaju, što se odnosi i na značenje i upotrebu simbola/markera etničkog identiteta (v. Bart 1997).

(Miteraer 2001, 281), ali i sa cikličnim promenama kolektivnog ukusa, odnosno sa praćenjem modnih trendova.⁶ U tekstu nastojimo da sagledamo i obrazložimo uzroke za pojavu „internacionalizacije” ličnih imena u okviru goranske i nemačke zajednice. Izbor zajednica nije bio nameran u smislu pretpostavke da su one specifične u tom pogledu, već je takva praksa konstatovana u tim zajednicama u sklopu istraživanja etničkog identiteta i migracijskih procesa. Takav pristup omogućava da se topos rada sagledava u jednom širem kontekstu, odnosno stvara prostor za razmatranja veze između davanja imena i ostalih društvenih praksi prisutnih u okviru pomenutih zajednica u istraživanom periodu.

Antroponimija kod Goranaca

Goranci ili Gorani su etnonimi koji se koriste za pripadnike goranske etničke zajednice.⁷ Gora, planinska kotlina koja se nalazi na obroncima Šar planine predstavlja njihovu matičnu teritoriju. Većina pripadnika ove zajednice danas živi izvan Gore (Hasani 2011, 311–322). Navedeno je posledica uticaja različitih faktora, u prvom redu ekonomske nerazvijenosti ove planinske oblasti. Sudeći prema podacima poslednjeg popisa u Srbiji (bez Kosova) živi 7.767, a u Beogradskom regionu 5.328 pripadnika goranske zajednice (v. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, str. 14, str. 20). Drugim rečima, najveći postotak Goranaca koji žive u Srbiji ima stalno mesto prebivališta u Beogradu (Hasani 2003, 63; 2011, 316, 320). Goranci su muslimani po svojoj religijskoj opredeljenosti (v. Radovanović 1995, 13–19, Antonijević 2000, 27, Stojančević 2000, 29–32, Hasani 2003).

Lična imena pripadnika goranske zajednice su najčešće muslimanska, navode sagovornici (Mirsad, Kurtiš, Sinan, Kabir, Mersada, Melgija, Elma, Emina, Ajla). Praksa davanja muslimanskih imena je prisutna u kontinuitetu tokom dru-

⁶ U pitanju su stavovi Desplanka (G. Desplanques) i Besnara (P. Besnard) koje iznosi P. Marković (2012). Oni smatraju da nakon pojavljivanja nekog imena frekventnost njegove upotrebe raste do tačke klimaksa, a nakon dostizanja tačke zenita njegove upotrebe nužno sledi opadanje, koje se odvija sporijim ritmom od rasta, da bi potom usledio skoro potpuni nestanak tog ličnog imena. U nekim slučajevima izvesna lična imena ponovo ožive u određenom cikličnom ritmu, u zavisnosti od fonoloških i semantičnih uslova, smatraju Desplank i Besnar (prema: Marković 2012, 70). P. Markovića smatra da „oživljavanje” nekog imena više zavisi od značenja, i od toga ko ga je nosio, nego od fonoloških i semantičkih uslova” (Marković 2012, 70).

⁷ Suštinske razlike između jednog i drugog naziva nema. Smatra se da su nazivi Goranin/Goranka i Gorani (pl.) autohtoniji, a da je upotreba naziva Goranac/Goranka i Goranci (pl.) novijeg datuma (Mladenović 2001, 33). Sagovornici sa kojima smo razgovarali sebe nazivaju Goranac/Goranka i koriste izraz Goranci za pripadnike goranske zajednice. Stoga smo smatrali opravdanim i prikladnim da koristimo pomenute nazive.

ge polovine 20. i početkom 21. veka i sve vreme ostaje zastupljenija u odnosu na praksu „internacionalizacije” imena.

Početak osamdesetih godina dvadesetog veka uočavaju se izvesne promene u antroponimiji – deci se osim muslimanskih daju i imena koja se mogu smatrati internacionalnim jer su prisutna i kod pripadnika drugih etničkih i nacionalnih zajednica kako u Srbiji tako i u inostranstvu (npr. Ana, Helda, Emil, Elvis). Davanje internacionalnih imena u tom period ipak nije bilo uobičajeno. Pomenuta praksa postaje evidentnija nakon 1999. godine, a pogotovu na početku 21. veka i može se posmatrati u različitim kontekstima.

Veza između ličnog imena i etničkog identiteta kod Goranaca je specifična utoliko što se iz antroponimije koju najčešće koriste ne može tako lako uočiti njihova etnička pripadnost jer njihova imena upućuju pre svega na njihovu religijsku pripadnost. Pripadnicima pomenute zajednice se zbog toga dešavalo da ih u sredini u kojoj žive identifikuju kao Albance, recimo. To je očigledno posledica prakse da se ime i prezime koristi za određivanje etničke pripadnosti, odnosno automatizma u upotrebi imena za određivanje nečije etničke ili religijske pripadnosti, a u ovom slučaju i neznanja – sagovornici navode da sredina u kojoj žive zna vrlo malo o Gorancima i njihovoj kulturi. Pogrešna identifikacija može da se posmatra kao nenamerna, ali nikako ne bi smela da se toleriše pogotovo ukoliko rezultira diskriminacijom bilo koje vrste. Sudeći prema iskazu sagovornika ona se Gorancima u Beogradu ipak dešavala i to najčešće nakon političkih promena koje su se zbivale tokom druge polovine 20. i početkom 21. veka na Kosovu i u Srbiji (v. Đorđević Crnobrnja 2014).

U vezi sa navedenim se javlja potreba za etničkom i religijskom mimikrijom. „Internacionalizacija” imena predstavlja u tom pogledu samo jednu od strategija kojoj su pojedini pripadnici goranske zajednice pribegavali u pomenutom periodu (v. Đorđević Crnobrnja 2014). Internacionalna imena kao što su recimo Hana, Dina, Mia, Adrijan dobijaju pre svega deca čiji roditelji pripadaju drugoj generacije doseljenika. Najčešće su u pitanju roditelji koji su rođeni i odrasli u Beogradu. Etnička struktura braka nema značajniji uticaj na izbor imena, premda se pokazalo da deca čiji očevi nisu Goranci, već Srbi, imaju imena koja su etnički neutralna (Mia, recimo), ili imena koja se smatraju srpskim (Vuk, Milica, recimo). Sagovornici navode da ne postoji neko određeno pravilo ko izabere detetu ime – premda uočavamo da u tom pogledu postaji izvesna korelacija između imena deteta i toga ko je izabrao detetu ime. Internacionalna imena imaju pre svega ona deca kojoj su ime izabrali njihovi roditelji. Ženska imena su podložnija „internacionalizaciji” i neutralnija su u odnosu na muška imena.

P. Marković je u svom istraživanju antroponimije došao do sličnog zapažanja: „U onomastici je primećeno da se tradicionalno više pažnje poklanjalo nacionalnom identitetu muškog imena” (2012, 101). Veću slobodu u izboru imena devojčica konstatuje i M. Miteraer (2001, 281).

Sagovornici koji su dali internacionalna imena svojoj deci smatraju da oni sami, a i njihova deca, samim tim nisu negativno uticali na svoj etnički identitet, odnosno da se po tom osnovu ne razlikuju od Goranaca koji imaju muslimanska imena. Pri tome, prihvataju mišljenje da ime predstavlja važan deo ličnog identiteta, ali takođe ističu da nije najvažniji i jedini pokazatelj etničke pripadnosti i privrženosti. Takav svoj stav obrazlažu sledećim rečima:

„jer možeš ti da imaš ime i prezime goransko, ali to ništa ne vredi ako ne osećaš Goru u srcu” (m. rođ. 1968.)⁸

Sagovornici ujedno naglašavaju da prezime ostaje isto, tj. ne menja se, a u pogledu identifikacije se smatra važnijim od imena. Pomenuto shvatanje ilustruje ulogu koju prezime ima u konstrukciji etničkog i religijskog identiteta kako na individualnom tako i kolektivnom nivou, ali i u uspostavljanju simboličkih granica prema „drugima”.⁹

Naveli smo da antroponimija koja je prisutna kod Goranaca danas može da se tumači u različitim kontekstima. Izbor i upotreba ličnih imena koja su vekovima prisutna u njihovoj antroponimiji može da se sagledava u kontekstu potrebe za održavanjem kontinuiteta i „očuvanjem” goranskog identiteta. Jedan od sagovornika u vezi sa tim navodi:

„mogao sam ja da menjam ime ali onda se odričem svog identiteta da sam Goranac” (m. rođ. 1971.)

⁸ Navedeno shvatanje može da se tumači kao pokazatelj pomeranja težišta u procesu konstrukcije etničkog i religijskog identiteta – tako subjektivan doživljaj sopstvenog etničkog i religijskog identiteta postaje primarniji za identifikaciju od spoljnih pokazatelja, odnosno simbola etničkog i religijskog identiteta. U pitanju su promene koje se javljaju na nivou pojedinca i ukazuju na individualne razlike u usvajanju i ispoljavanju određenih simbola etničkog i religijskog identiteta. Pri tome, nije isključeno da je takva vrsta pomeranja u identifikaciji prouzrokovana spoljnim faktorima, odnosno promenama koje se u posmatranom vremenu dešavaju u političkoj i sociokulturnoj sferi. Navedena vrsta promene u identifikaciji se dešava u okvirima askripcije i ne implicira promene u okvirima deskripcije, odnosno u okviru identifikacije pojedinca od strane „drugih”. Njima ime i prezime mogu i dalje da predstavljaju jedan od osnovnih pokazatelja etničkog i/ili religijskog identiteta pojedinca o čemu ne svedoči samo ovo, već i pojedina druga istraživanja manjinskih zajednica u Srbiji (v. Žikić 1997, 71–79, Krel 2014).

⁹ O prezimenima kod Goranaca bi valjalo govoriti na posebnom mestu jer i u tom pogledu postoji određena hronologija menjanja prezimena.

Takvo shvatanje ukazuje na postojanje određenog koncepta kojim se pojedinci rukovode prilikom izbora i upotrebe ličnih imena. Navedeno je da sagovornici imena koja imaju pripadnici goranske zajednice prepoznaju kao muslimanska. Uprkos tome, smatraju da je ime obeležje njihovog etničkog identiteta. Drugim rečima, najčešće ga posmatraju kao pokazatelj njihovog etničkog identiteta. Navedeno dovodimo u vezu sa nastojanjem da se imenom i prezimenom odredi simbolička granica prema „drugima”, što u slučaju goranske zajednice znači da je značenje simbola koji je tvore prepoznatljivije i jasnije njenim članovima, nego li onima koji to nisu, jer su u pitanju lična imena koja nisu specifična samo za Gorance.

Jedan sagovornik u vezi sa tim napominje:

„Imena su identična sa imenima stanovništva muslimanske veroispovesti.” (m. rođ. 1941.)

Zbog toga se dešava da lična imena Goranaca „drugi” ne prepoznaju kao simbol goranskog identiteta, već kao simbol njihovog religijskog identiteta. To se može posmatrati kao posledica nedovoljnog poznavanja goranske zajednice i njenih kulturnih osobnosti, a sledstveno tome i nemogućnosti prepoznavanja pomenute simboličke granice na način na koji je tumače pripadnici goranske zajednice. Takva identifikacija može da ima za posledicu i to da „drugi” imena Goranaca prepoznaju kao albanska ili bošnjačka. Navedena praksa ima svakako veze i sa ranije pomenutom automatizacijom, odnosno neopravdanim generalizovanjem koje može da ima za posledicu identifikaciju pojedinca sa etničkom ili nacionalnom zajednicom kojoj on ne pripada. To je pojedine pripadnike goranske zajednice navelo na to da deci daju neutralna, odnosno internacionalna imena i da tako spreče pogrešnu identifikaciju od strane „drugih”.

Jedan sagovornik praksu „internacionalizacije” ličnih imena kod Goranaca obrazlaže sledećim rečima:

„Internationalna imena se deci daju da ne bi imala problema u sredini u kojoj žive.” (m. rođ. 1983.)

Sagovornici davanje internacionalnih imena dovode u vezu i sa sledećim:

„To je neka vrsta etničke mimikrije da bi se ljudi što manje razlikovali od sredine.” (m. rođ. 1941.)

Ukoliko prihvatimo sve napred navedeno možemo da konstatujemo da lična imena koja se najčešće koriste u goranskoj zajednici jesu svojevrsno obeležje goranske zajednice i da ih kao takva prepoznaju uglavnom sami Goranci. Sudeći prema tome lično ime omogućava pojedincu da se identifikuje sa svojom etničkom zajednicom, kao i obrnuto – da ga zajednica identifikuje kao svog člana, ali vrlo verovatno da lično ime „drugima” neće omogućiti da poedin-

ca identifikuju sa njegovom etničkom, već pre svega sa njegovom religijskom zajednicom. Izbor i upotreba internacionalnih imena se u tom pogledu mogu posmatrati kao strategija prikrivanja religijskog identiteta, odnosno kao vid religijske mimikrije.

Uz navedeno postoji takođe shvatanje da ime može da olakša integraciju pojedinca u većinsku zajednicu:

„To je iz praktičnih razloga, da pomogneš detetu upravo zbog te integracije i sve to, da ono ne bude odbačeno samo zbog imena.” (m. rođ. 1950.)

Praksa davanja internacionalnih imena podstaknuta je sa više mikro- i makrofaktora istovremeno i sprovodi se u nastojanju da se eliminišu mogućnosti da dete doživi bilo koju vrstu neprijatnosti zbog imena ili da se oseća drugačijim u odnosu na ostalu decu, kao i sa namerom da se lakše i brže uklopi u većinsku zajednicu. U tom pogledu smatramo značajnom sledeću konstataciju koju je izneo jedan sagovornik:

„ne razumem zašto kada se već odluče da deci ne daju muslimansko ime daju imena koja nisu srpska.” (m. rođ. 1971.)

Pomenuto shvatanje bi moglo da se koristiti kao protiv-argument prethodno pomenutom obrazloženju koje su sagovornici navodili u vezi sa praksom izbora internacionalnih imena za svoju decu. Međutim, njihova obrazloženja jesu prihvatljiva i opravdana ukoliko imamo u vidu da „internacionalizacija” ličnih imena nije karakteristična samo za goransku zajednicu, već je prisutna i kod pripadnika većinske populacije (v. Marković 2012, 78–110). Razlika između pripadnika goranske i većinske zajednice po pitanju prakse izbora i upotrebe internacionalnih imena sastoji se u nameri koju oni žele da postignu. „Internacionalizaciju” ličnih imena koja je prisutna kod pojedinih pripadnika goranske zajednice dovodimo u vezu sa potrebom za etničkom i religijskom mimikrijom. Sudeći po imenima koja pripadnici goranske zajednice daju deci (Ana, Mia i Hana, recimo) početkom 21. veka „internacionalizaciju” ličnih imena možemo da sagledamo i u kontekstu praćenja „mode” u izboru i davanju ličnih imena koja je inače prisutna u pomenutom periodu u istraživanoj sredini (v. Marković 2012, 78–110).¹⁰ To ipak ne znači da izbor i davanje internacionalnih imena nije opravdano istovremeno posmatrati kao pokazatelj promena u izboru i vrednovanju simbola koji se smatraju značajnim pokazateljima etničkog i religijskog identiteta i koji se koriste kao primarni prilikom uspostavljanja simboličkih granica prema drugim zajednicama (v. Putinja i Fener 1997, 190–191), odnosno

¹⁰ Internacionalna imena koja su davana deci u periodu osamdesetih i devedesetih godina dvadesetog veka (Helda, Emil, Elvis) mogu takođe da se posmatraju u kontekstu praćenja „mode” u izboru i upotrebi ličnih imena, i to one „mode” koja je bila prisutna tada u okviru goranske zajednice.

u kontekstu promena u prihvatanju koncepta po kojem ime predstavlja važan indikator i „čuvar” etničkog i religijskog identiteta.

Antroponimija kod Nemaca

Najznačajniju ulogu u izboru ličnog imena deteta među vojvođanskim Nemcima sve do polovine 20. veka, činila je pre svega religijska pripadnost roditelja. Izbor ličnog imena deteta vršen je na osnovu činjenice da li se krštava u rimokatoličkoj ili evangelističkoj crkvi. Deca su prilikom simboličkog ulaska u rimokatoličku zajednicu, na krštenju dobijala neko od „internacionalnih biblijskih imena” (npr. Peter, Daniel, Johan, Tomas, Josef, Jakov, Ana, Marija, Katarina), dok su mališani vojvođanskih Nemaca evangelista češće dobijala „narodna” imena čiji koren potiče iz nemačkog folklora i mitologije (npr. Zigfrid, Gotfrid, Fridrih, Hajnrih, Astrid, Ingrid). Ovakva pojava tumači se internacionalnom prirodom Rimokatoličke crkve, koja od svojih vernika zahteva da sopstveni etnički identitet podrede religijskom identitetu, za razliku od Hrišćanske evangelističke crkve koja je svojim vernicima odobravalala izbor željenih imena. Lično ime među vojvođanskim Nemcima je u tom smislu predstavljalo dvojak simbol, jer je u isto vreme označavalo pripadnost etničkoj grupi i označavalo je uočljiv marker pripadnosti rimokatoličkoj i/ili evangelističkoj zajednici na tom prostoru. Jedan sagovornik u vezi sa tim ističe:

„Evangelisti ili luterani, kako su nekada bili nazivani, uvek su bili nacionalno svesniji. Prilikom krštenja u katoličkoj crkvi deca su mogla dobiti samo biblijska imena. Kod evangelista to nije bio slučaj jer nisu postojale prepreke da se detetu dodeli ime iz nemačke folklorne tradicije. Dok je rimokatolička crkva zbog svoje nadnacionalne orijentacije potpuno zanemarivala nacionalno biće, što je vidljivo na konkretnom primeru nemačke zajednice u Vojvodini, to nije bio slučaj sa evangelističkom crkvom.” (m, 1966, Subotica)

Tokom prve polovine 20. veka antroponimija pripadnika nemačke nacionalne manjine prevashodno je bila determinisana društvenim i kulturnim mikrofaktorima među kojima je najznačajniju ulogu u izboru ličnog imena deteta imao uticaj porodičnog nasleđa. Međutim, tokom perioda etničke mimikrije u socijalističkoj Jugoslaviji došlo je do evidentnih promena u pogledu izbora ličnih imena vojvođanskih Nemaca (Krel 2010, 249–250). Tokom skoro čitave druge polovine 20. veka pripadnici ove nacionalne manjine su se, u skladu sa identitetskom strategijom svesnog odbacivanja i/ili prikrivanja sopstvenog etničkog identiteta (Krel 2006, 319–332), odlučili da svojim potomcima biraju etnički neutralna imena. Zbog toga u tom periodu među Nemcima u Vojvodini dominiraju antroponimi na osnovu kojih se, bar na prvi pogled nije moglo nagovestiti njihovo nemstvo. U to vreme deca su dobijala imena karakteristična

za pripadnike etničkih zajednica iz okruženja, najčešće ona koja su budila asocijaciju na pripadnost mađarskoj, slovačkoj, češkoj, hrvatskoj zajednici. Pored toga, odrasla lica su se u strahu da ne odaju svoju etničku pripadnost u velikom broju odlučivala za privremenu i/ili trajnu supstituciju svojih ličnih imena koja su smatrala očigledno nemačkim¹¹ i uzimanje internalizovanih i/ili imena koja su im olakšavala prikrivanje njihove pripadnosti Nemcima u Vojvodini (Krel 2014, 304–305). O izboru ličnih imena najmlađih vojvođanskih Nemaca svedoči jedan od sagovornika koji kaže:

To je bilo vreme straha i mimikrije uzrokovane njime. Tada su mnoga nemačka deca dobijala biblijska ili mađarska imena. Roditelji su se trudili da deci nadenu imena sa kojima mogu proći i u drugim etničkim zajednicama. Nije bila retkost da dete ima tri oblika istog imena. Za članove porodice i rođake Nemce ono je bilo *Unsere Johan*, u školi i među srpskom decom naš *Joca*, a među mađarskim komšijama *Ito Janos*". (m, 1966, Subotica)

Ovakva praksa izbora ličnih imena vojvođanskih Nemaca napuštena je uporedo sa promenom njihove identitske strategije, odnosno odmah po osnivanju prvih lokalnih nemačkih udruženja u Vojvodini (Krel 2007, 435–445).

Njihovi rukovodioci, prepoznajući snagu koja lična imena u sebi nose kao simboli etničkog identiteta, već su prve članove ohrabivali da vrata svoja krštena imena, a u nekim slučajevima čak i prezimena, i na taj način potvrde svoj povratak i privrženost nemstvu.

Zaključak

Istraživanje izbora i upotrebe ličnih imena među pripadnicima goranske zajednice u Beogradu i nemačke nacionalne manjine u Vojvodini pokazalo je da njihov ishod ne samo da je uslovljen „porodičnom tradicijom koja uvek diktira ustaljene propozicije po kojima se poštuje porodični poredak i pravila porodične strukture” (Lukić-Krstanović 1992, 142), već on uistinu zavisi od složenog spleta opšteprihvaćenih društvenih i kulturnih vrednosti.

Analiza društvene prakse izbora i upotrebe ličnih imena u posmatranim zajednicama upućuje na zaključak da makrofaktori, kao što su istorijske, političke i društvene okolnosti, kao i „opšteprihvaćene društvene i kulturne vrednosti” (Marković 2012, 69) imaju presudan uticaj na antroponimiju Goranaca u Beogradu i Nemaca u Vojvodini. Makrofaktori determinišu mikrofaktore, poput porodične i religijske tradicije s tim da u okviru nemačke zajednice pomenuti

¹¹ Ne ulazeći u etimologiju, pod ovim imenima podrazumevamo ona lična imena koja su uobičajena među Nemcima u Vojvodini i koja sami ispitanici kvalifikuju kao „nemačka” (*Johan, Gustav, Georg, Ditrih, Valter, Franc* itd.)

uticaj nema isti ishod kao u okviru goranske zajednice. Navedeno je najevidentnije u prvoj deceniji 21. veka kada u slučaju nemačke zajednice pratimo revitalizaciju etničkog identiteta, a u skladu sa tim i revitalizaciju nemačkih imena, dok se u antroponimiji goranske zajednice javljaju dve prakse istovremeno: davanje muslimanskih imena i „internacionalizacija” ličnih imena koja može da se posmatra i kao vid etničke i religijske mimikrije. To vodi zaključku da je antroponimija u okviru goranske i nemačke zajednice društveno uslovljena i da u određenoj meri korespondira sa statusom koji pomenute zajednice imaju danas u Srbiji.

Izbor i upotreba imena su se pokazali kao vrlo složen društven fenomen koji je u okviru ovog teksta samo delimično analiziran. Njegovo sveobuhvatnije sagledavanje i razmatranje biće moguće tek nakon što sprovedemo dodatna istraživanja kako u okviru jedne tako i druge zajednice. U svakom pogledu smatramo ga vrlo važnim i indikativnim za razumevanje određenog sociokulturnog konteksta u celini.

Literatura

- Антонијевић, Драгослав. 2000. „Етнички идентитет Горанаца.” У *Горанци, Муслимани и Турци у Шарпланинским жупама Србије. Проблеми садашњих услова живота и опстанка*, ур. М. Бурсаћ, 23–29. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” 50. Београд: Географски институт „Јован Цвијић”.
- Bart, Fredrik. 1997. „Етничке групе и њихове границе”. У *Теорије о етничету*, ур. Путинја, Ф. и Ж. Стреф–Фенар, 211–259. Београд: Библиотека XX век.
- Ђорђевић Црнобрња, Јадранка. 2014. „А збориш нашински? – о употреби горанског говора у Београду.“ (у штампи).
- Жикић, Бојан. 1997. „Билингвизам, на примеру омладине у источној Бачкој”. У *Етнички и етнокултурни контакти у Панонско – Карпатском простору*, ур. Н. Пантелић, 211–259. Београд: Посебна издања Етнографског института САНУ књ. 42.
- Hasani, Narun. 2011. “Goranes: A respected minority in Serbia, A persecuted minority in present-day Kosovo”. In *Minorities in the Balkans. State policy and interethnic relations (1804-2004)*, ed. D. Bataković, 311–322. Belgrade: Institute for Balkan Studies of the Serbian Academy of Science and Arts.
- Hasani, Suzana. 2003. *Etnološke karakteristike Šarplaninske Župe Gora*. Diplomski rad. Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Beograd.
- Крел, Александар. 2006. Промене стратегије етничког идентитета Немаца у Суботици у другој половини 20. века. *Гласник етнографског института САНУ* LIV: 319–332.
- Крел, Александар. 2007. „Положај немачке националне мањине у Војводини на примеру Немаца у Суботици.” У *Положај националних мањина у Србији*, ур. В. Становчић, 435–445. Београд: Одељење друштвених наука САНУ.

- Међуодељенски одбор за проучавање националних мањина и људских права. Књ. 30.
- Крел, Александар. 2010. Немачко удружење „Адам Беренц” и ревитализација етничког идентитета Немаца у Апатину. *Етноантрополошки проблеми* н.с. год. 5, св. 2: 165–180.
- Крел, Александар. 2014. *Ми смо Немци. Етнички идентитет припадника немачке националне мањине у Војводини на почетку 21. века*. Београд: Етнографски институт САНУ. Посебна издања 80.
- Лукић-Крстановић, Мирослава. 1992. *Срби у Канади. Живот и симболи идентитета*. Београд: Посебна издања Етнографског института САНУ 36.
- Marković, Predrag. 2012. *Trajnost i promena. Društvena istorija socijalističke i postsocijalističke svakodnevice u Jugoslaviji i Srbiji*. Београд: Službeni glasnik.
- Митерауер, Михаел. 2001. *Кад је Адам копао а Ева прела: историјско-антрополошки огледи из прошлости европске породице*. Београд: Удружење за друштвену историју.
- Nedeljković, Saša. 2007. *Čast, krv i suze – ogledi iz antropologije etniciteta inacionalizma*. Београд: Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета.
- Путинја, Филип и Стреф-Фенар, Џослин. 1997. *Теорије о етничету*. Београд: Библиотека XX век.
- Радовановић, Милован. 1995. „Антропогеографске и етнодемографске особености шарпланинских жупа Горе, Опolja и Средске.” У *Шарпланинске жупе Гора, Опolja и Средска. Антропогеографско-етнолошке, демографске, социолошке и културолошке карактеристике*, ур. Д. Антонијевић и М. Радовановић, 11–75. Београд: Посебна издања Географског института “Јован Цвијић” 40/II.
- Стојанчевић, Владимир. 2000. „Поглед на исламизацију Горе и осталих Шарпланинских жупа.” У *Горанци, Муслимани и Турци у Шарпланинским жупама Србије. Проблеми садашњих услова живота и опстанка*, ур. М. Бурсаћ, 29–32. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” 50. Београд: Географски институт „Јован Цвијић”.

Izvori

- Stanovništvo prema nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti – Pregled za republiku Srbiju, Centralnu Srbiju, Vojvodinu, Grad Beograd i Beograd-naselje – Popis 2002. Republički zavod za statistiku Srbije. www.webrzs.stat.gov.rs/website/Public7PageView.aspx?pkey=164 (preuzeto 21.08.2008).

Jadranka Đorđević Crnobrnja,
The Institute of Ethnography SASA, Belgrade

Aleksandar Krel,
The Institute of Ethnography SASA, Belgrade

The “internationalization” of first names:
Gorani people in Belgrade and Germans in Vojvodina

The paper considers the social practice of giving and using first names among Gorani people in Belgrade and Germans in Vojvodina in the late 20th and the beginning of the 21st century. The first name, along with the surname represents the primary identification code, and it also often figures as a marker and symbol of ethnic and/or religious identity. This is known as the use of anthroponymy in the construction of the ethnic and religious identity of the individual. While the link between first names and ethnic and religious backgrounds may exist, it should not be the main means of identification. However, this occurs in practice. Due to this form of identification, people can experience various problems. Keeping this in mind, the paper considers the influence of outside (macro) factors on the choice and usage of first names among Gorani people in Belgrade and Germans in Vojvodina with the intent to establish and explain the reasons for the appearance of the “internationalization” of first names in these communities.

Keywords: first name, ethnic and religious identity, “international” names, Gorani people, Germans.

«Internationalisation» des prénoms:
les Gorans à Belgrade et les Allemands en Voïvodine

Dans ce texte est analysée la pratique sociale de l’attribution et de l’utilisation des prénoms présente à la fin du vingtième et au début du vingt et unième siècle chez les Gorans à Belgrade et les Allemands en Voïvodine. Le prénom accompagné du nom de famille représente le code primaire d’identification. En outre, il figure souvent aussi comme symbole de l’identité ethnique et/ou religieuse. Il s’agit de l’utilisation de l’anthroponymie dans la construction de l’identité ethnique et religieuse de l’individu. Il n’est pas exclu que le lien entre le prénom et l’appartenance ethnique et religieuse existe, mais il ne devrait aucunement être sous-entendu et utilisé comme principal moyen d’identification. Néanmoins cela arrive dans la pratique. L’individu peut, en raison de ce genre d’identification expérimenter toutes sortes d’ennuis. Compte tenu de tout cela, nous analysons dans le texte l’influence des facteurs extérieurs (macro) sur le choix et l’utilisation du prénom chez les Gorans à Belgrade et chez les Alle-

mands en Voïvodine avec l'intention de déterminer et d'expliquer les raisons de l'apparition de l'«internationalisation» des prénoms dans le cadre des communautés mentionnées.

Mots clés: prénom, identité ethnique et religieuse, noms «internationaux», Gorans, Allemands.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 23. 06. 2014.